

SPECIFIČNOSTI LIKOVNE PRODUKCIJE ANGJELA UVODIĆA

UDK: 74.071.1 Uvodić, A.
741.5 (497.5 Split) "19"
Primljeno: 12. VI. 2009.
Izvorni znanstveni rad

Mr. sc. IRIS SLADE
Galerija umjetnina
Kralja Tomislava 15
21000 Split, HR

Na osnovi Uvodićevih djela u hrvatskim muzejskim ustanovama i splitskim privatnim zbirkama, dokumentacije u splitskoj Galeriji umjetnina i zagrebačkom Kabinetu za arhitekturu i urbanizam, Arhivu za likovne umjetnosti HAZU, kao i na osnovi umjetnikove bibliografije, iznose se specifična obilježja Uvodićeve likovne produkcije u crtežu, grafici i slikarstvu. Predmet istraživanja je učestalost ponavljanja motiva i kompozicijskih rješenja te multipliciranje radova. Uočene odlike dovode se u uzročno-posljedičnu vezu s opadanjem umjetnikove popularnosti u Splitu nakon pretežno velikog zanimanja javnosti u dvadesetim i početkom tridesetih godina prošlog stoljeća. Uz to, razmatraju se razlozi koji su omogućili Uvodićevo pozicioniranje u lokalnoj umjetničkoj sredini.

Ključne riječi: Uvodić, Split, karikatura, grafika, slikarstvo, Salon Galić

U prvoj polovici dvadesetoga stoljeća Angjeo Uvodić (Split, 2. listopada 1880.¹ - 6. veljače 1942.) aktivno je sudjelovao u formiranju umjetničke i kulturne slike Splita. Tijekom četiri desetljeća bavio se, duže ili kraće vrijeme i različitim intenzitetom, karikaturoom, grafikom, slikarstvom, grafičkim oblikovanjem, ilustracijom i publicistikom. Za to vrijeme objavio je dvije mape i

jedan album karikatura (1905., 1922., 1937.) i dvije mape s motivima Splita i dalmatinskih gradova (1928., 1934.). Prema sadašnjim saznanjima izlagao je šesnaest puta samostalno, najviše u Splitu (1905, 1906., 1907., 1908., 1926., 1927., 1928., 1929.-1930., 1931., 1932., 1937.-1938., 1939.), jednom u Beču (1911.) i tri puta u Zagrebu (1917., ožujak 1921., rujan 1921.). Usto, sudjelovao je na dvadesetak skupnih izložaba u Splitu, Ljubljani, Zadru, Trstu, Zagrebu, Beogradu, Sarajevu, Rijeci, Novom Sadu, Barceloni, Londonu, Saarbrückenu i Metz. Sinergija osobnog angažmana i niza popratnih napisa, osobito u lokalnom tisku dvadesetih i početkom tridesetih godina prošloga stoljeća pozicionirala je Uvodića u iznimno popularnoga splitskog umjetnika.² U tom razdoblju on doseže umjetničku zrelost, vrlo je produktivan i učestalo izlaže, u prvom redu u vlastitoj sredini. Snažan impuls naglom porastu zanimanja sugrađana za njegovo djelo dala je *Umjetnička izložba Vidović – Uvodić* iz godine 1923. u općinskoj vijećnici,³ te sljedeća, istoimena izložba, kojom je koncem svibnja 1924. godine otvoren Umjetnički salon Galić. Nakon kritičarima nezanimljivog nastupa na *Jadranskoj izložbi* 1925., samostalnim izložbama karikatura 1926. i 1927. godine u Galićevu salonu i Velikoj gimnaziji Uvodić ostvaruje izvanrednu posjećenost, koju neće nikada više dosegnuti. Splašnjavanje iznimnog interesa javnosti pokazala je njegova sljedeća, nekoliko godina pripremana izložba grafika i crteža naziva *Dalmacija* iz godine 1928., također održana u Umjetničkom salonu Galić. Uvodić se zatim usredotočuje na slikarstvo i u relativno kratko vrijeme priređuje dvije pretežno slikarske izložbe u istom prostoru: 1929.-1930. i 1931. godine. U oba navrata uspijeva prodati većinu djela, a prvom izložbom i vratiti dio publike. Za života u Splitu izlaže još triput, isključivo samostalno u poznatom prostoru Galićeva salona: 1932. karikature, 1937.-1938. crteže splitskih motiva i 1939. kraj-obraze i groteske u pastelu. Prodaja stalno opada, premda brojem prodanih djela uglavnom prednjači pred prodajom drugih izlagača u istom prostoru. S druge strane, od izložbe s motivima Splita 1937.-1938. godine naglo raste broj izložaba koje su posjećenije od Uvodićevih.

Od travnja 1931. pa do iznenadne smrti 1942. godine Uvodić je radio kao kustos novoosnovane Galerije umjetnina, kojom je upravljao Kamilo Tončić.⁴ Za to vrijeme vodio je brigu o umjetninama, intenzivno obrađivao povijesno-umjetničke teme, popisivao umjetnička djela na terenu⁵ te povremeno pisao o akvizicijama i radu ustanove, pojedinim umjetnicima i stilovima, najčešće za

Novo doba i *Jadranski dnevnik*. Vjerojatno zbog velike angažiranosti i eksponiranosti neki ga smatraju čelnikom ustanove, što još uvijek sporadično egzistira u suvremenoj literaturi.⁶ Usporedo s ambicioznim obavljanjem posla kustosa i izgrađivanjem statusa kulturnog djelatnika, opada njegova umjetnička popularnost u rodnome gradu.

Kao jedan od glavnih uzroka tog trenda nameće se velika ponuda Uvodićevih djela u relativno maloj sredini, u relativno kratkom razdoblju. Prethodno je navedeno da je dvadesetih i početkom tridesetih godina Uvodić likovno vrlo aktivan te često izlaže u Splitu. To je moglo dovesti do zasićenja značajnog dijela publike njegovom umjetnošću te se odraziti u vidu znatno slabije posjećenosti i prodaje, osobito na posljednjim dvjema izložbama. Još jedan važan uzrok gubitka interesa Splitskana za Uvodića, koji do sada nije cjelovito razmatran, jest umjetnikova sklonost ponavljanju motiva i kompozicija u svim segmentima likovnog izražavanja te multipliciranje radova.

RAZLOZI USPONA UVODIĆEVE POPULARNOSTI

Da bismo obrazložili uzroke Uvodićeva gubitka značajnog dijela publike iz dvadesetih godina prošlog stoljeća, treba u prvom redu razlučiti osnovne razloge tadašnjeg uspjeha. Ukupno gledajući, ključni generator Uvodićeve popularnosti je karikatura. O tome segmentu njegove likovnosti opširnije je pisano u nekoliko navrata u posljednjih nekoliko godina.⁷ Ipak treba navesti da je za umjetnika sretna okolnost bila rano zamijećena sklonost Splitskana prema humorističnim uradcima, što ga je moglo motivirati na sustavno bavljenje karikaturom. S druge strane, svekolikim je zalaganjem na tom polju, uključujući izdavanje dviju mapa i jednog albuma, izložbama i esejima znatno pridonio iznimnoj popularnosti karikature u Splitu u prvoj polovici dvadesetog stoljeća.

Uz karikaturu Uvodićevo je djelovanje značajno obilježeno grafikom. U tom mediju umjetnik se potvrdio kao karikaturist i vedutist, koristeći se tehnikom litografije te bakropisa, suhe igle i bakroreza, nerijetko ih kombinirajući. Na početku svojega najproduktivnijeg razdoblja izdao je godine 1922. litografsku mapu *Karikature*, koja je popraćena vrlo afirmativnim napisima, uključujući likovni prikaz Vladimira Lunačka.⁸

Nagli uzlet popularnosti isprovocirala je Vidović-Uvodićeva izložba u općinskoj vijećnici godine 1923., kada se Uvodić predstavio gravurama splitskih

motiva te karikaturama. Do sada nije zamijećena važnost tog nastupa za njegovu karijeru. Izložba je općenito bila popraćena brojnim napisima. Prethodno je Uvodić dvaput u Splitu izlagao slike krajolika zajedno s karikaturama (1908. *Prva dalmatinska umjetnička izložba*; 1919. *Izložba jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije*). Tada su karikature bile zapaženije, no sada je pozornost posvećena autoru uglavnom bila usmjerena na prikaze gradskih predjela u tehnikama dubokog tiska. Taj vid grafičke umjetnosti smatran je novinom na splitskim izložbama pa ga se putem štampe nastojalo popularizirati. U cilju informiranja i animiranja javnosti, petnaestak dana prije otvorenja *Novo doba* objavilo je podlistak Branislava Radice o grafičkim tehnikama. Prema Radičinu pisanju tekst je bio motiviran bakrorezima Angjela Uvodića.⁹ Pritom treba napomenuti da pod tim nazivom tekstopisac podrazumijeva različite grafičke tehnike dubokog tiska. Pišući u prilog Uvodiću, neizravno je nagovarao čitatelje na nabavu takvih otisaka nazivajući bakrorez ozbiljnom i aristokratskom umjetnošću, omiljenom u gradovima zapadne i sjeverozapadne Europe, koja čak siromašnim građanima znači "(...) – jedan vrlo nuždan deo čednog konforta".¹⁰

Veliku javnu potporu umjetnik je dobio i od Ive Delallea. Likovnim prikazima Delalle je uspostavljao vrijednosne sudove o onodobnoj splitskoj likovnosti. Nastojeći zainteresirati čitatelje, a i umjetnike, u podlisku vezanom za Uvodićevu dionicu izložbe među ostalim je preporučio: "Za ona splitska antikna, medijevalna i savremena prividjenja treba se povratiti radirungu, toj aristokratskoj grani umjetnosti, koja ljubljenim osobama i stvarima mnogo produžuje život i snagu."¹¹ Predmet Delallinog interesa upravo su izložene gravure s motivima Splita, od reprezentativne arhitekture i skulpture u središtu Palače do skromnih građevina, prikaza gradske sirotinje, *šķverova*, brodova... Karikaturu pak spominje isključivo u kontekstu dotadašnje Uvodićeve preokupacije. Uzmemo li u obzir najavu izložbe u kojoj su *radirunzi* odijeljeni od karikatura,¹² vjerojatno su potonje bili crteži. Katalog nije izdan pa je Delalleov tekst ujedno izvor o Uvodićevim izlošćima. Njegove gravure iz 1922. i 1923. godine, koje se temeljem naziva i/ili Delallinih opisa mogu identificirati kao tada izložene, odnosno prodane, izvedene su tehnikama bakropisa i suhe igle.¹³ Sprega grafičkih tehnika i Splitsanima bliskih motiva za Uvodića se pokazala vrlo uspješnom. Poticaj tako osmišljenoj likovnoj produkciji vjerojatno dobrim dijelom proizlazi iz šireg trenda revitalizacije grafičke umjetnosti. Njezino aktualiziranje ogleđa se i u vidu objavljivanja grafičkih mapa s vedutama

gradova, što će se tijekom dvadesetih i tridesetih godina intenzivirati. Litografsku mapu splitskih veduta autora Vladimira Kirina izdala je tamošnja Općina 1922. godine.¹⁴ Najkasnije sredinom ožujka iste godine Kirin je radi izrade mape došao u Split na poziv gradonačelnika i kolekcionara Ive Tartaglie.¹⁵ Svojim kitnjastim i barokno raskošnim *rukopisom* popularni umjetnik ipak nije utjecao na Uvodića, ali ga je zato mogao motivirati na bavljenje litografijom. Uvodić je naime u istoj tehnici također 1922. realizirao mapu *Karikature*. Premda je u tom slučaju imao relativno malo vremena za ovladavanje tehnikom i izradu mape, pomogla mu je njegova marljivost i velika ambicioznost,¹⁶ kao i izostanak ranijih litografija u opusu.

Već se novinskim napisima u povodu Uvodićeve i Kirinove mape nastojalo utjecati na ukus građanstva reklamiranjem i isticanjem posebnosti grafike. Teško je pritom razlučiti u kolikoj su mjeri tekstopisci bili motivirani samim medijem, a koliko željom da podrže autora, odnosno izdavača.¹⁷ Bez obzira na to, Uvodićevo usmjeravanje na grafičku produkciju pozitivno se odrazilo na njegovu popularnost, što je potvrdila *Umjetnička izložba Vidović – Uvodić* godine 1924. Tada je ponovno izlagao grafike, sada sa splitskim i trogirskim motivima te karikature. Prodano ih je ukupno 135 za 28.100 Din. Tome su vjerojatno pridonijele povoljne cijene radova u rasponu od 100 do 300 Din. Cijena Vidovićevih akvarela i tempera kretala se od 800 do 2000 Din. Njegovih je slika prodano 36, ali za znatno veći iznos od 44.100 Din.¹⁸ Dok je Uvodić poticao *umjetničko tržište* i pogodovao omasovljenju kolekcionarstva u Splitu, Vidović je očigledno bio usmjeren na malobrojnije, ali imućnije i obrazovanije poklonike umjetnosti. Premda o njihovoj prvoj zajedničkoj izložbi nedostaju osnovne informacije (primjerice o broju izloženih radova), a podaci o uspješnosti su uglavnom uopćeni,¹⁹ moguće je da su i tom prigodom cijene Uvodićevih radova bile pristupačne. Za relativno kratko vrijeme grafika je na splitskim izložbama općenito postala vrlo tražena pa Uvodiću možemo pripisati dio zasluga za njenu popularizaciju među umjetnicima i publikom.

Treći segment autorova opusa čini slikarstvo. Njime se bavio od početka djelovanja, a najraniji poznati podaci o tome sačuvani su u nekoliko novinskih napisa u povodu izložene slike *Jesen* u izlogu splitskog dućana Ševeljevića 1905. godine.²⁰ Završetak umjetnikove slikarske karijere možemo pak vezati uz *Kolektivnu izložbu* u Umjetničkom salonu Ivana Galića 1931. u Splitu, koja je umalo rasprodana. Nakon toga slike nije više izlagao, niti je poznato da ih

je izrađivao. Od 1905. do 1931. godine Uvodić je slike izlagao barem osam puta na samostalnim i pet puta na skupnim izložbama. Najviše ih je izložio u rodnom gradu, u prvom redu 1929.-1930. i 1931. godine, dok na početku karijere izlaže od jedne do njih nekoliko uglavnom po izlozima dućana. Novine su u razdoblju formiranja splitske likovne scene u pravilu bodrile umjetničke talente pa su i reakcije na Uvodićevo slikarstvo bile blagonaklone. U tipičnom mediteranskom gradu, sklonom vicu i *teatru* svake vrste, osvrti na karikature za mladog su umjetnika ipak bili poticajni. Kritičarima se dopadao njegov način karikiranja, dok su u slikama zamjećivali utjecaj likovno snažnijeg Emanuela Vidovića. Možemo reći da su Uvodićevi šaljivi uradci gledateljima općenito bili upečatljiviji od njegovih slikarskih interpretacija krajolika. Tome u prilog ide podlistak u *Novom dobu* urednika Vinka Kisića u povodu *Izložbe jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije* 1919. godine. Uvodić je tada sudjelovao s karikaturama i slikama, nakon višegodišnjeg neizlaganja u Splitu. Prethodno je, naime, sudjelovao 1908. na *Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi*, također karikaturama i slikama, na koje se Kisić tada osvrnuo u zadarskom *Narodnom listu*.²¹ Cijenjeni je novinar u međuvremenu njegovo slikarstvo očito zaboravio, jer 1919. među ostalim navodi: "Uvodić je do sada bio smatran samo kao karikaturista. Na ovoj izložbi istupa on i kao slikar krajolika. (...) Ima svoju posebnu tehniku: radi malenim ploham jasnih živih boja. Postizava lijepe efekte." Potom nastavlja: "Ali gdje se otkriva pravi majstorluk Uvodića, to je u njegovim karikaturama. Na tom polju on je umjetnik. (...)"²² Istim povodom Delalle u svom likovnom prikazu od Uvodićevih djela razmatra isključivo karikature, prilično opširno i vrlo afirmativno.²³ Očigledno je u vlastitoj sredini umjetnik bolje kotirao kao karikaturist negoli kao slikar. Sljedeći put slike izlaže godine 1921. u Zagrebu na samostalnoj izložbi u Salonu Ulrich, što se u određenoj mjeri moglo pozitivno odraziti na njegovu slikarsku reputaciju u Splitu.²⁴ Nakon toga slikarske radove izlaže pred splitskom publikom, tek 1929.-1930., na *Kolektivnoj izložbi slika i karikatura Angjela Uvodića* u Umjetničkom salonu Ivana Galića. Izložba je uslijedila nakon već spomenute izložbe grafika i crteža *Dalmacija* iz 1928. godine, sa 425 posjetitelja i prodanih 60 *radirunga*,²⁵ što je bilo znatno manje od prethodno ostvarenih rezultata. Kolektivnom (samostalnom, op. p.) je izložbom slika i karikatura autor dijelom obnovio vlastitu popularnost. Posjećenost je porasla na 883 posjetitelja, a prodano je 85 slika.²⁶ Dobri rezultati posljedica su znatne medijske promidžbe

uglavnom u *Novom dobu*, već stečenog umjetničkog kredibiliteta, povoljnog vremena održavanja izložbe te pristupačnih cijena u iznosu od 200 do 400 Din. za većinu djela.²⁷ Uvodićevo metierski solidno i dopadljivo slikarstvo očigledno je odgovaralo općenito konzervativnom likovnom ukusu sredine. Ugledajući se najviše na postimpresionistička iskustva, umjetnik je godinama razvijao vlastitu inačicu divizionizma, u pojedinim realizacijama srodnu Paulu Signacu i Georgesu Seuratu.²⁸ Naglo iskazano zanimanje javnosti za njegovo slikarstvo umjetnik je *testirao* već u travnju 1931. novom slikarskom izložbom u istom prostoru, s cijenama u prosjeku višima od prethodnih.²⁹ Ipak su prodane 64 slike od izloženih 66, međutim broj posjetitelja se smanjio na 420.³⁰ Nakon toga Uvodić slike više nije izlagao.

UVODIĆEVA LIKOVNA PRODUKCIJA I PONUDA VEZANA UZ SPLIT

Ukupan broj Uvodićevih djela u opusu za sada nije moguće utvrditi iz nekoliko razloga. Primjerice, samo dvije Uvodićeve mape imaju navedenu ediciju. Jedna od njih je mapa *Karikature* iz godine 1922. sa 12 litografija, koja je objavljena u 100 primjeraka prema podatku na svakom listu. No ukupna količina od 1200 litografija nije konačna. Par nenumeriranih listova nalazi se u Kabinetu grafike HAZU u Zagrebu,³¹ što znači da je Uvodić litografije otiskivao izvan naklade. Još je veći problem s otiscima mimo sadržaja mape *Dalmacija* iz 1928. sa 22 grafike u tehnikama bakropisa, suhe igle i bakroreza.³² Mapa je izdana u 20 primjeraka, a edicija je navedena jedino na kartonu s nazivom izdanja i imenima gradova u kojima se nalaze interpretirani motivi. Prema sadašnjim saznanjima umjetnik je dodatno otiskivao pojedine primjerke radi izlaganja, darivanja i sl. Na osnovi sadržaja mape nedavno je atribuiran i identificiran jedan nesignirani otisak u privatnom vlasništvu u Splitu, koji odgovara bakropisu *U samostanskom dvorištu (Makarska)*.³³ Taj primjer nadovezuje se na problem utvrđivanja broja Uvodićevih gravura izvan produkcije grafičkih mapa, jer do sada nije pronađen ni jedan takav otisak s navedenom edicijom.

Osim što se bavio grafikom autor je, kao što je poznato, crtao i slikao. S obzirom na njegovu živu izložbenu aktivnost može se pretpostaviti da je većinu interpretacija izlagao, premda ostaje pitanje koliko još ima onih koje

nisu bile izlagane. Za neke izložbe pak nije poznat broj pa ni vrsta izložaka. Isto tako nije uvijek jasno je li umjetnik izlagao nove radove ili inačice istih ili sličnih naziva... Uza sva otvorena pitanja oko Uvodićeve likovne produkcije, na temelju različitih izvora možemo za većinu izložaba utvrditi broj izloženih djela, a za dio njih i broj prodanih. Uz raspoložive podatke o izdanjima mapa i jednog albuma moguće je predočiti barem okviran uvid u zastupljenost Uvodićeve umjetnosti na likovnoj sceni. S obzirom na iznesenu tezu o zasićenosti splitske publike velikom produkcijom autora koja je utjecala na pad potražnje, u prilog tome iznose se podaci o izložbama, broju izloženih te prodanih djela, kao i broju posjetitelja na njegovim samostalnim izložbama (uz broj posjetitelja *Umjetničke izložbe Vidović – Uvodić* iz 1924.), prvi put za sve poznate Uvodićeve susrete sa splitskom publikom. Navode se i Uvodićeve mape i albumi, jer su ta izdanja sastavni dio autorove likovne ponude u Splitu.

1905. Izlog dućana Ševeljevića [XI.], izložena 1 slika;³⁴ mapa *Karikature* [XII.], 20 karikatura u tehnički akvareliranog crteža olovkom i tušem, edicija nije poznata.³⁵ 1906. Izlog dućana Frane Rosića [XI.], izložene 4 slike.³⁶ 1907. Dućan Ševeljevića [XI.], izložena 1 slika.³⁷ 1908. Izlog dućana Frane Rosića [IV.], izložena 1 slika;³⁸ *Prva dalmatinska umjetnička izložba*, Hrvatski dom, 30. IX. – 31. XI., produženo do 15. XII., izložene 2 slike i 2 kolekcije karikatura u nepoznatom broju, karikature su otkupljene.³⁹ 1919. *Izložba jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije*, Velika realka, 27. III. – 27. IV. izloženo 5 slika i 15 karikatura.⁴⁰ 1922. Mapa *Karikature*, 12 litografija, edicija 100 primjeraka.⁴¹ 1923. *Umjetnička izložba Vidović – Uvodić* (izloženo nekoliko skulptura Ivana Mirkovića), općinska vijećnica, 5. – 17. VI., izložene grafike u tehnikama dubokog tiska s motivima Splita i karikature u nepoznatom broju.⁴² 1924. *Umjetnička izložba Vidović – Uvodić*, Umjetnički salon Galić, 31. V. – 13. VI., izloženo 36 grafika u tehnikama dubokog tiska s motivima Splita i Trogira i 8 karikatura, prodano 135 grafika i karikatura, posjetitelja 422.⁴³ 1925. *Jadranska izložba* (propagandna izložba gospodarstva, turizma i umjetnosti, na više lokacija), gimnastička dvorana Velike realke, 26. VII. – 25. VIII., izložena 2 radirunga s motivima Splita.⁴⁴ 1926. *Izložba karikatura Anđela Uvodića*, Umjetnički salon I. Galića, 5. – 15. IV., izložena 71 karikatura u olovci, akvarelu i peru, prodano 114 primjeraka, posjetitelja 2 525.⁴⁵ 1927. *Angejo Uvodić, kolektivna izložba karikatura*, Velika gimnazija, 6. – 22. X., izloženo 80 karikatura u akvarelu i olovci, nema preciznih podataka o rezulta-

tima izložbe, navodno je ostvaren rekordan uspjeh po prodaji i posjećenosti.⁴⁶ 1928. Mapa *Dalmacija*, 22 grafike u tehnikama bakropisa, suhe igle i bakroreza, edicija 20 primjeraka; *Dalmacija. Kolektivna grafička izložba Angjela Uvodića*, Umjetnički salon I. Galića, 6. – 20. XI., izložen 61 bakropis i bakrorez i 34 crteža s motivima Šibenika, Trogira, Splita, Makarske, Hvara, Korčule, Dubrovnika, Kotora i Perasta, prodano 60 grafika, posjetitelja 425.⁴⁷ 1929. – 1930. *Kolektivna izložba slika i karikatura Angjela Uvodića*, Umjetnički salon I. Galića, 22. XII. 1929. – 6. I. 1930., izloženo 87 slika s motivima Splita, Solina, Vranjica, Kaštela, Trogira, Omiša, Hvara, Korčule, Dubrovnika i Kotora te 6 karikatura u tehnici akvarela i olovke, prodano 85 slika, posjetitelja 883.⁴⁸ 1931. *Kolektivna izložba Angjela Uvodića*, Umjetnički salon I. Galića, 5. – 18. IV., izloženo 66 slika s motivima Splita, Solina, Vranjica, Kaštel Gomilice, Klisa, Trogira, Šibenika, Omiša, Hvara, Makarske, Dubrovnika i Kotora, prodane 64 slike, posjetitelja 420.⁴⁹ 1932. Izložba *Ova kriza*, Umjetnički salon I. Galića, 24. V. – 4. VI., izloženo 70 karikatura, najviše crteža (?), ostalo akvareli i par krajona, prodan 51 primjerak, posjetitelja 416.⁵⁰ 1934. Mapa *Split*, 12 litografija, edicija nije poznata.⁵¹ 1937. *Iz moje bilježnice* : I. svezak : Split u karikaturi, 50 litografija, edicija nije poznata.⁵² 1937. – 1938. *A. Uvodić, izložba grafike "Stari Split koji nestaje"*, Umjetnički salon Galić, 23. XII. 1937. – 4. I. 1938., izložena 33 crteža s motivima Splita, prodano 25 crteža, posjetitelja 180.⁵³ 1939. *Angjeo Uvodić, kolektivna izložba pastela. Jubilarna izložba*, Umjetnički salon I. Galić, 1. – 8. IV., izloženo 19 pejzaža i 17 groteski u pastelu, prodano 17 pejzaža i 5 groteski, 250 posjetitelja.⁵⁴

SPECIFIČNA OBILJEŽJA UVODIĆEVE LIKOVNE PRODUKCIJE

Dok se u svim segmentima likovnog djelovanja Uvodić nastojao odmaknuti od uzora i stilski profilirati, s druge je strane učestalo umnožavao i reinterpretirao vlastite radove, u prvom redu da bi zadovoljio tržište. Takva praksa prerasla je u umjetničku posebnost, manifestirajući se u vidu multipla ili varijacija na vlastiti predložak u karikaturi, grafici i slikarstvu. Princip grafičkog umnožavanja Uvodić je primijenio na crteže – karikature. Već na početku javnog djelovanja 1905. godine objavio je mapu *Karikature* sa 20 šaljivih interpretacija Splitskana. Umnožio ih je u nepoznatom broju primjeraka, u tehnici akvareliranog crteža olovkom i tušem.⁵⁵ Mapa je ujedno naj-

raniji poznati primjer oblikovanja s elementima secesijskog stila u splitskoj karikaturi.

Uvodićev način multipliciranja pokazao se posve društveno prihvatljivim, dapače, potican od strane kupaca za izložaba humorističnog žanra. Za pojedine prikaze često je bilo više zainteresiranih pa ih je umjetnik po završetku izlaganja koristio kao predloške u izradi novih primjeraka. Veliko zanimanje kupaca za pojedine interpretacije ilustriraju podaci o prodaji na *Izložbi karikatura Anđela Uvodića* 1926. godine. Tada je *Posljednja večera* kupljena 9 x, *Iz Ministarskog depoa* 6 x, *Gradonačelnik* 5 x, uz više drugih višekratno kupljenih izložaka.⁵⁶ Uvodićev koncept produkcije multioriginala izrazito je suvremen, jer jednako valorizira svako novonastalo djelo. Naposlijetku, ako im je datacija ista, temeljem crteža nije moguće identificirati predložak. U pojedinim slučajevima autor je vlastite interpretacije kopirao nakon dužeg vremena. Takav primjer ilustriraju dvije istovjetne karikature Ive Tartaglije u splitskoj Galeriji umjetnina, jedna iz 1921., druga iz 1925. godine.⁵⁷ Oblikovane su akvarelom i olovkom na papiru sličnih dimenzija, a najuočljivija razlika je papirnati podložak s nazivom *Gradonačelnik*, na kojoj je zalijepljena potonja. Karikatura je 1937. reinterpetirana sa stilskim obilježjima art decoa u albumu: *Iz moje bilježnice* : I. svezak : Split u karikaturi.⁵⁸ Iz Uvodićeva predgovora dade se zaključiti da je album sastavljen od inačica ranijih realizacija. Inače su karikature nalik prvotnoj izvedbi učestale u Uvodićevu opusu. Ilustrativan primjer su tri karikature Ante Katunarića. Splitski je umjetnik i dugogodišnji urednik i izdavač humoristično-satiričnog lista *Duje Balavac* prikazan kao violončelist u identičnim pozama. Jedna karikatura, signirana pseudonimom *Lepe*, objavljena je u prvom broju lista 1908. godine.⁵⁹ Druga se nalazi u Galeriji umjetnina i nije signirana, a u novije vrijeme je datirana "oko 1908."⁶⁰ prema spomenutoj u *Duji Balavcu*. Treća, koja je također nesignirana, objavljena je kao Uvodićev rad naziva *Karikatura* u lipanjskom broju *Savremenika* iz 1911.⁶¹ Na prvoj karikaturi prikazan je Katunarićev pas Enzo, kako sjedi na sjedalici i pomno sluša gazdu,⁶² dok je na drugim dvjema inačicama taj dio kompozicije izostavljen. U interpretaciji Katunarićeva lika nema bitnih razlika osim što je posljednja karikatura, sudeći prema c/b reprodukciji, kolorirana za razliku od prve dvije. Još jedna značajka vezana uz Uvodićevu izradu karikatura razabire se iz prethodno navedenih primjera, a odnosi se na umjetnikovu sklonost višekratnoj obradi pojedinih motiva, odnosno likova. Među njima su već spome-

nuti Ante Katunarić i Ivo Tartaglia, Ivo Vojnović, Ivan Meštrović... Autor je isto tako nekoliko puta karikaturalno interpretirao vlastiti lik.

Grafička produkcija s motivima krajolika i gradskih vizura također obiluje specifičnostima, onemogućavajući između ostalog utvrđivanje ukupne količine takvih radova. Treba spomenuti da je poticaje u oblikovanju Uvodić pronašao u Menciju Clementu Crnčiću i Tomislavu Krizmanu, ali i u slikarima Emanuelu Vidoviću i Arnoldu Böcklinu, povodeći se u određenoj mjeri za motivima i specifičnim *štimungom* njihovih djela.

Uvodić najčešće nije navodio ediciju. Grafičke listove otiskivao je s iste matrice tijekom duljega vremenskog razdoblja i datirao ih prema vremenu otiskivanja. Ilustrativan primjer o tome su četiri grafike naziva *Škver kod Kamerlenga (Trogir)*. Dvije su datirane u 1922.,⁶³ a dvije u 1923. godinu.⁶⁴ Umjetnik se, međutim, nije uvijek držao prvotnog naziva. Kasnije otiske znao je preimenovati i nedatirati. Pojedine kompozicije višekratno je varirao, često pod istim nazivom. Među takvim primjerima je *U sjeni Mauzoleja*. Grafiku toga naziva Uvodić je izlagao već 1923. Interpretacija u bakropisu iz godine 1925. u privatnom je vlasništvu u Splitu.⁶⁵ Inačica u istoj tehnici, na kartonu, iz 1928. godine, naziva *Split*, nalazi se u mapi *Dalmacija*.⁶⁶ Jedan takav otisak na papiru, koji očito nije bio namijenjen sadržaju mape, naziva *U sjeni Mauzoleja (Split)* i bez datacije, s Uvodićevom posvetom Ljubi Babiću, nalazi se u Kabinetu grafike HAZU u Zagrebu.⁶⁷ Iz 1934. potječe litografija naziva *U sjeni Mauzoleja*, u mapi *Split*.⁶⁸ Na Uvodićevim grafičkim izložbama nazivi nekih djela se ponavljaju. S obzirom na navedeno, bez poznavanja konkretnog izložka neizvjesno je radi li se o novom otisku sa stare grafičke matrice ili njegovoj inačici. Uza to, Uvodić je barem dio grafika izradio prema crtežima na način da je u velikoj mjeri slijedio izgled predloška.

Prema crtežima i/ili grafikama autor je isto tako izrađivao slike. U nekim je slučajevima pretežno vjerno transferirao motiv i kompoziciju s prethodnih realizacija. Ilustrativni primjer je crtež klaustara dominikanskog samostana u Dubrovniku objavljen u *Novom dobu*,⁶⁹ grafika u tehnici bakropisa i suhe igle u mapi *Dalmacija*⁷⁰ te uljena slika privatnog vlasništva u Splitu.⁷¹ Na samostalnim je izložbama umjetnik redovito izlagao nove slike, jer je većina njih tada otkupljena.⁷² Za skupne izložbe informacije su uglavnom nedostatne za donošenje bilo kakvih pouzdanih zaključaka. Inače u izvorima o Uvodićevoj izložbenoj aktivnosti učestalo se ponavljaju isti ili slični nazivi izložaka, što

upućuje na višekratno interpretiranje pojedinih motiva unutar slikarskog medija. Na to upućuje kompozicija *U hvarskoj luci* iz Galerije umjetnina,⁷³ koja u prikazu izgleda vrlo slično reprodukciji istoimene slike u reviji *Svijet*.⁷⁴

Ukupna Uvodićeva likovna produkcija sa znatnom zastupljenošću istih motiva, varijacija na predložak i istih interpretacija vjerojatno je u određenom trenutku utjecala na pad zanimanja javnosti. Početak toga trenda moguće je locirati u izložbi *Dalmacija* iz 1928. godine. Jedan od razloga mogla bi upravo biti zastupljenost određenog broja grafika Splita i Trogira, koje su prethodno izlagane na Vidović-Uvodićevim izložbama 1923. i 1924. godine, ili su to pak bile njihove inačice. Naime, u katalogu izložbe *Dalmacija* više je naziva grafika koje se odnose na navedene gradove, a istovjetni su ili slični nazivima grafika sa spomenutih izložaba.

Uvodićeva sklonost ponavljanju nije se dopadala ni nekim kritičarima koji su to više ili manje suzdržano komentirali. Tako je primjerice Ivo Delalle, koji je vrlo afirmativno promovirao Uvodićevu grafiku na *Umjetničkoj izložbi Vidović – Uvodić* 1923. godine te o njemu opširno pisao u povodu istoimene izložbe 1924., osvrtno na umjetnikov nastup na *Jadranskoj izložbi* 1925. godine sveo na konstataciju: "Uvodić je izložio dva starija radirunga 'Sirotinjsko sunce' i 'U sjeni Mauzoleja', o kojima smo već pisali samo u većem formatu."⁷⁵ Drago Magjer reagirao je na karikature u povodu izložbe *Ova kriza* 1932. godine, pa je u inače afirmativnom podlisku komentirao: "Ima i slabijih stvari. Ne toliko po izradi, koliko radi toga što su često obrađivani."⁷⁶ Ostaje pitanje jesu li Uvodićeva obilježja likovne produkcije (naposljetku) odvrtila pojedine povjesničare umjetnosti i kritičare od bavljenja njime, slično kao što su odvrtila dio Uvodićeve splitske publike.

BILJEŠKE

- ¹ "Nato li due (2) Ottobre milleottantoeottanta (1880) alle ore 8 ½ a. m.": HRDAST, Matica rođenih Župe sv. Duje – Grad, Split, od 11. X. 1878. do 8. VII. 1884., 27, redni br. 96. Od 1966. godine je u nekoliko enciklopedija kao godina Uvodićeva rođenja navedena 1881., što je vjerojatno razlog iste pogreške u nekim drugim izdanjima i tekstovima: *Enciklopedija likovnih umjetnosti*. Zagreb 1966. sv. 4, 481; *Enciklopedija Jugoslavije*. Zagreb 1971. sv. 8, 445-446, *Enciklopedija hrvatske umjetnosti*. Zagreb 1996. sv. 2, 394. Tek je u enciklopediji iz 2005. naveden točni podatak, ali uz nekoliko drugih netočnih

- navoda vezanih uz Uvodića, koji se prenose iz jednog u drugo izdanje: *Hrvatska likovna enciklopedija*. Zagreb 2005. sv. 7, 146.
- ² Za pokazatelje popularnosti uzeti su posjećenost i prodaja radova na izložbama u Splitu. Najrelevantniji izvor je registar izložaba Umjetničkog salona Galić, gdje su ti podaci navedeni za glavninu izložaba održanih u Salonu od njegovog otvorenja 31. V. 1924. pa do 1939. godine. Do II. svj. rata u tom je prostoru priređena većina splitskih izložaba. U istraživanju je korištena preslika izvornika, kojeg je vlasnik Kolja Soldatić, unuk neka-
dašnjeg vlasnika *Salona* Ivana Galića.
- ³ Na toj izložbi sudjelovao je Ivan Mirković s nekoliko skulptura.
- ⁴ Prvi sastav stručnih djelatnika i rukovodstva od osnutka *Galerije* naveden je u brošuri – katalogu u izdanju ustanove: "Već u aprilu 1931 godine, bližim odredbama, imenovani su bili gosp. inž. Kamilo Tončić direktorom Galerije, kustosom slikar gosp. Anđeo Uvodić a reparaterkom gđa Cata Dujšin (...)": *Galerija umjetnina Primorske banovine, Split: prikaz rada 1931. i 1932.* Split [1933.] 17-18.
- ⁵ U Galeriji umjetnina nalazi se nedovršeni: *Katalog umjetničkih objekata koji se nalaze na primorju Banovine Hrvatske*: sastavio Anđeo Uvodić: Split 1939. - 1940. g.
- ⁶ Takav podatak nalazi se, primjerice, u osvrtu na Uvodićev album *Iz moje bilježnice*: I. svezak: Split u karikaturi, u kojemu tekstopisac za autora navodi da je "upravnik Pokrajinskog muzeja u Splitu": N: *Splitske karikature Uvodića*. Javnost, Beograd III/1937. br. 9, 171-172. U nedavno objavljenoj knjizi Duško Kečkemet za Uvodića između ostalog navodi: "Bio je ravnatelj Galerije umjetnina (...)": Duško Kečkemet: *Slikari, kipari, arhitekti: likovna umjetnost novijeg doba u Splitu: splitski umjetnici i likovni život 1945. - 1992.* Split 2004. 21. Da je Uvodić cijelo vrijeme bio kustos, razabire se iz prepiske između Ureda za poslove građanske uprave – Split i tadašnje Hrvatske državne Galerije umjetnosti – Split u kolovozu 1944., koja se nalazi u Galeriji. *Dopis Ureda* (Br. 9326/44., Split 4. VIII. 1944., Predmet: Galerija umjetnosti u Splitu - čuvanje) sačuvan je u prijepisu iz vremena, a upućen je: "Nadstojniku Galerije Umjetnosti, gosp. inž. Kamilu Tončiću" radi sklanjanja umjetnina zbog mogućih zračnih napada te možebitnom postavljanju novog kustosa. Na navode: "(...) da su umjetnine (...) nezaštićene i da nitko o njima ne vodi računa, jer je bivši kustos Angelo Uvodić umro, a novi nije postavljen (...)", Tončić je ubrzo žestoko odgovorio (Broj Taj. 111/44, Split 10. VIII. 1944., Predmet: zaštita umjetnina od napadaja iz zraka). Na početku dopisa izjašnjava se o vlastitoj i Uvodićevoj poziciji u Galeriji: "Tvrdnja Ravnateljstva promičbe za Dalmaciju, da po smrti biv. kustosa ove Galerije pok. g. A. Uvodića nitko ne vodi računa o umjetninama koje da su nezaštićene, netačna je i podpuno proizvoljna. Pok. g. Uvodić bio je samo kancelarijska sila te se nije brinuo, a kao kustosu, nije mu ni bila dužnost da se brine oko vođenja i upravljanja Galerije. Brigu oko upravljanja vodio je uvijek isključivo samo podpisani, koji je ovu Galeriju i osnovao."
- ⁷ Frano Dulibić: *Karikaturist Anđeo Uvodić*. Kulturna baština, Split XXIV/2002. sv. 31, 347-364. Iris Slade: *Anđeo Uvodić: 1880. – 1942. : djela iz fundusa Galerije umjetnina: prosinac 2002., siječanj 2003.* = works kept in the Gallery of Fine Arts, december 2002, january 2003: [katalog]. Split 2002. Tu su u određenoj mjeri obrađeni svi segmenti Uvo-

- dičeva likovnog izražavanja. Frano Dulibić: *Splitski krug karikaturista (1900. – 1940.)*. Peristil, Zagreb XLVI/2003. br. 46, 127-144.
- ⁸ Lunaček: *Angjeo Uvodić: karikature*. Obzor, Zagreb 22. IV. 1923. 1-2. Tekst je potom objavljen u Novom dobu: "Obzor" o *Uvodićevim karikaturama*. Novo doba, Split 26. IV. 1923. 3.
- ⁹ Branislav Radica: *Umetnost dubokog otiska* : proletna slikarska izložba u Splitu. Novo doba, Split 19. V. 1923. 2-3. Radica je u uvodu najavio da će publika na skoroj izložbi Vidovića i Uvodića upoznati "(...) vrstu slikarske umjetnosti što ju na dosadašnjim izložbama u ovom gradu još nije videla." U tekstu se osvrnuo na drvorez, litografiju i bakrorez, odnosno radierung, kojemu je posvetio najviše pozornosti. Iz opisa tehničkog postupka nastanka pomoću matrice u kojoj je crtež izdubljen mehanički ili pomoću kemikalija, razvidno je da *bakrorez* koristi kao zajednički naziv za različite tehnike dubokog tiska. Na *Prvoj dalmatinskoj umjetničkoj izložbi* 1908. nekoliko je radirunga uz crteže i slike izložio Mirko Rački. Nazivima u katalogu odgovaraju grafički listovi u Galeriji umjetnina, Split: *Slijepci*, bakropis / papir, 198 x 224 / 330 x 360 mm, sign. ispod otiska d. olovkom: Mirko Rački, l.: Dante Čistilišće, inv. br. 362; i Grafičkoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: *Ženski idol*, 1907., bakropis, 265 x 226 mm, sign. nema (podaci o djelu prema: Jelena Uskoković: Mirko Rački. Zagreb 1979. 245). Tehnika i dimenzije izložaka u katalogu nisu navedene: *Katalog Prve dalmatinske umjetničke izložbe* : 30. sept. 31. nov. 1908. Split 1908. 24.
- ¹⁰ Branislav Radica, nav. dj.
- ¹¹ Ivo Delalle: *Vizije i simfonije Splita II.* : Andjeo Uvodić - impresije sa proljetne izložbe. Novo doba, Split 14. VI. 1923. 2-3.
- ¹² Navedeno je da Uvodić izlaže: "(...) veliku kolekciju prekrasnih Radierunga i vrlo uspješnih karikatura.": *Umjetnička izložba Vidović – Uvodić*. Novo doba, Split 5. VI. 1923. 4.
- ¹³ Primjerice: *Sirotinjsko sunce (Poljud – Split)*, 1922., bakropis / papir, 184 x 245 / 297 x 416 mm, sign. ispod otiska d. d. olovkom: AUvodić 22, l.: Sirotinjsko sunce (Poljud – Split), vl. Galerija umjetnina Narodnog muzeja Zadar, inv. br. GU NMZ 1393; *Dvor bijede (V. Varoš – Split)*, 1923., bakropis / papir, cca 245 x 180 / 360 x 260 mm [mjereno uokvireno], sign. ispod otiska d. olovkom: AUvodić 23, l.: Dvor bijede (V. Varoš – Split), vl. Vinka Mrklić-Ježina, Split; *Katićevi dvori (Split)*, 1922., suha igla / papir, 166 x 187 / 298 x 411 mm, sign. ispod otiska d. olovkom: AUvodić 22, l.: Katićevi Dvori (Split), vl. Galerija umjetnina, Split, inv. br. 1229.
- ¹⁴ Vladimir Kirin: *Split* (mapa). Split 1922., 14 litografija, predgovor Lujo Vojnović, naklada 100 primjeraka na osnovi informacija u člancima: *Split u umjetničkim crtežima Vladimira Kirina*. Novo doba, Split 27. II. 1923. 4; *Kirinova mapa "Split"*. Novo doba, Split 13. III. 1923. 2. Na listu s popisom litografija u mapi je naveden redni broj, bez ukupne naklade. Jedan cjelovit primjerak mape (br. 6) nalazi se u Grafičkoj zbirci Sveučilišne knjižnice u Splitu.
- ¹⁵ O Kirinovu dolasku u Split na poziv općinskog upraviteljstva radi izrade mape donosi podlistak: *Vladimir Kirin*. Novo doba, Split 16. III. 1922. 2. Prema podlisku kojim je popraćeno izdanje, umjetnika je u Split pozvao i povjerio mu izradu mape načelnik dr. Tartaglia: *Kirinova mapa "Split"*, nav. dj.

- ¹⁶ Uvodićeva ambicioznost može se iščitavati kroz cjelokupnu karijeru. Možda je najeklatantniji primjer njegovo bavljenje zahtjevnim povijesnoumjetničkim temama na mjestu kustosa Galerije umjetnina. Iz toga vremena izdvajam Uvodićeve dvije monografije u izdanju Galerije: *Juraj Čulinović (Giorgio Schiavone)* : dalmatinski slikar XV stoljeća : prilikom 500 god. rođenja. Split 1933.; *Andrija Medulić* : nazvan Schiavone : dalmatinski slikar XVI. stoljeća. Split 1934.
- ¹⁷ Tako Vinko Brajević u osvrtu na Uvodićevu mapu karikatura hvali Uvodićevu izvedbu "tehnikom grafike" nazivajući je "najkulturnijim pravcem". Tu konstataciju pojašnjava u sljedećih nekoliko rečenica: "Jer grafika može da djeluje samo na kulturnoga čovjeka, kojemu su suvišne boje, pače mu one i smetaju, naglasujući previše detalje na štetu bitnosti. (...)": V. Brajević: *Angjeo Uvodić: Mapa karikatura*. Novo doba, Split 15. II. 1923. 2.
- ¹⁸ Podaci prema registru izložaba Umjetničkog salona Galić (dalje registar izložaba), nav. dj., bilj. 2, 1-8.
- ¹⁹ Prema novinskim napisima izložba je od početka bila vrlo uspješna po posjetu i prodaji djela. Već je na otvorenju prodano 55 radova sedamnaestorici kupaca, što je komentirano kao rekord u povijesti splitskih izložaba: *Svečano otvorenje umjetničke izložbe*. Novo doba, Split 6. VI. 1923. 2. U kasnijim obavijestima konkretnih podataka nema, već se isključivo navode generalne ocjene poput: "(...) otkupljeno je već vrlo mnogo slika, tako da je ovo do sada najuspjelija izložba u našem gradu": *Vidović-Uvodićeva umjetnička izložba*. Novo doba, Split 8. VI. 1923. 4.
- ²⁰ *Slika*. Naše jedinstvo, Split 11. XI. 1905. [2]; J.: *Slika "Jeseni"*. Sloboda, Split 15. XI. 1905. 7. To su ujedno najraniji poznati izvori o umjetnikovoj izložbenoj aktivnosti. Prema ilustriranom osvrtu na Uvodićevu izložbu *Dalmacija iz 1928.* godine, počeo je izlagati ranije: "Od g. 1902. Uvodić je izlagao po svim našim glavnim gradovima Zagrebu, Ljubljani, Beogradu, osim toga u Trstu, Beču i t. d., što sam što s drugim našim umjetnicima.": *Izložba Anjela Uvodića u Splitu*. Svijet, Zagreb III/1928., knj. 6, br. 21, 440. Taj je podatak uočio Frano Dulibić: *Karikaturist Anđeo Uvodić*, nav. dj., bilj. 7, 352, 357 u bilj. 20.
- ²¹ O Uvodićevu slikarstvu Kisić navodi: "Angjeo Uvodić je vrlo talentiran diletant. Vidi se, da je pod jakim dojmom Vidovića. Njegove dvie slike 'Sustale ladje' i 'Kasna jesen' (čozotska ladja i idealna krajina) pokazuju, da taj mladić ima i dara i ukusa za slikarsku umjetnost, (...)": V. Kisić: *Umjetnička izložba u Splitu III*. Narodni list, Zadar 5. XI. 1908. [1 – 2]. Nedugo zatim u istom podlisku tekstopisac se osvrće i na Uvodićeve karikature, uspoređujući ih s izloženim karikaturama Frana Branka Angeli Radovanija. Prvome daje prednost u karakteriziranju, a drugome u crtežu.
- ²² Osvrt na Uvodićeve karikature znatno je duži od citiranog: K.: *S umjetničke izložbe III*. Novo doba, Split 11. IV. 1919. 2.
- ²³ Na *Izložbi jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije* osim Uvodića karikature su izlagali Ivan Mirković, Zvonimir Rakamarić, Antun Zuppa, Slavan Vidović, Emanuel Vidović, Frano Branko Angeli Radovani i Petar Mitrović. U drugom dijelu likovnog prikaza u nastavcima Delalle se osvrće na karikature Zuppe, Slavana Vidovića, Mirkovića, Angeli Radovanija i, dakako, Uvodića, kojemu posvećuje najviše prostora: I. Delalle: *Umjetnici s mora*

- : (impresije i ugođaji sa izložbe dalmatinskih umjetnika u Splitu). Jadran, Split 13. IV. 1919. 2.
- ²⁴ Novo doba tim je povodom objavilo poduži podlistak: Dix: *Karikatura i pejzaž* - nove slike Angjela Uvodića. Novo doba, Split 1. X. 1921. 2-3.
- ²⁵ Registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 71. Za tu izložbu otkup nije specificiran, već je navedeno: "Prodano 60 radirunga Din 20 950.-". S obzirom na značajnu zastupljenost crteža na izložbi, moguće je da su neki od njih prodani, a da su uključeni među *radi-runge*.
- ²⁶ Otkup nije specificiran, već je navedeno: "Prodano 85 slika Din 40 100.-": registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 77. Imajući u vidu 6 tada izloženih karikatura, koje je publika inače rado kupovala, moguće je da su pod prodane slike uključena i šaljiva djela.
- ²⁷ Tek manji broj slika prodavao se po cijeni od 800 do 4.000 Din. Popis izložaka s cijenama naveden je u: *Katalog slika i karikatura kolektivne izložbe Angjela Uvodića u Umjetničkom salonu I. Galića*: Split, decembra 1929. Split 1929.
- ²⁸ U katalogu izložbe djela iz Zbirke Bauer Tomislav Lalin svratio je pozornost na srodnost Uvodićeva slikarstva sa Seuratovim: "Platno relativno slabo poznatog Anđela Uvodića 'Luka' je stanovito otkriće jer rječito govori o našoj varijanti Seuratove slikarske poetike kasnog impresionizma.": Tomislav Lalin: *Iz Zbirke Bauer*: Općinski odbor za obilježavanje 100. godišnjice rođenja nobelovca Lavoslava Ružičke, Vukovar 1987. [1].
- ²⁹ Cijene su se kretale od 300 do 1.500 Din., s time da je značajno povećan broj skupljih slika od 400 Din. u odnosu na prethodnu izložbu: *Katalog kolektivne izložbe Angjela Uvodića*: Umjetnički salon I. Galića: Split, april 1931. Split 1931.
- ³⁰ Izvor o prodanim djelima i posjećenosti: registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 86-88.
- ³¹ *Meštar Toma – T. Rosandić*, litografija, 481 x 342 mm, sign d. d. koso olovkom: AUvodić, d. l.: Meštar Toma – T. Rosandić, inv. br. KG HAZU 2930; *M. Vušković*, litografija, 473 x 305 mm, sign. d. d. koso olovkom: AUvodić, d. l.: M. Vušković, inv. br. KG HAZU 2932.
- ³² Prvi primjerak iz edicije ima Muzej grada Splita. Na koricama mape verzalom je tiskano: "Angjeo / Uvodić / bakrorezi", međutim među otiscima prevladava bakropis kao samostalna tehnika ili kombinirana sa suhom iglom i/ili bakrorezom.
- ³³ Grafika je uokvirena, a vlasništvo je Anite Mikačić. Uzimajući u obzir mogućnost malog odstupanja prilikom mjerenja od stvarnih dimenzija, otisak odgovara primjerku u mapi *Dalmacija: U samostanskom dvorištu (Makarska)*, bakropis / karton, 268 x 212 / 476 x 327 mm, sign. ispod otiska d. olovkom: AUvodić, l.: U samostanskom dvorištu (Makarska), vl. Muzej grada Splita, inv. br. MGS 2593.
- ³⁴ Izvori o tome: *Slika*; J., nav. dj., bilj. 20.
- ³⁵ U onodobnom tisku izdanje se naziva albumom: *Album karikatura*. Sloboda, Split 28. XII. 1905. 7. Arheološki muzej Split ima kompletnu mapu nadopunjenu sa 4 karikature, među kojima je Uvodićeva datirana *Autokarikatura* iz 1906. godine.
- ³⁶ [Ivo] T[artaglia]: *Umjetnost*. Sloboda, Split 7. XI. 1906. 4.
- ³⁷ E: *Slikar Uvodić*. Sloboda, Split 9. XI. 1907. 5.
- ³⁸ *Izložena slika*. Velebit, Split 25. IV. 1908. [2].

- ³⁹ Izvor o izloščima: *Katalog Prve dalmatinske umjetničke izložbe*, nav. dj., bilj. 9, 13-14; izvor o otkupu: *Predmeti kupljeni na izložbi u Spljetu*. Naše jedinstvo, Split 17. XI. 1908. [3]; *Kupljene umjetnine*. Narodni list, Zadar 19. XI. 1908. [3].
- ⁴⁰ *Izložba jugoslavenskih umjetnika iz Dalmacije* : Jugoslav. društvo "Medulić" : [katalog]. [Tekst] Ivo Tartaglia. Split 1919. 24.
- ⁴¹ Galerija umjetnina, Split, ima kompletni 7. primjerak mape i nepotpuni 28. primjerak (s 11 litografija).
- ⁴² Broj izloženih djela, kao i rezultati izložbe nisu poznati. Par informativnih izvora o Uvodićevu nastupu su: Ivo Delalle, nav. dj., bilj. 11. U podlisku Delalle izdvaja 12 grafika navodeći njihove nazive, a spominje i više različitih motiva; *Umjetnička izložba Vidović – Uvodić*, nav. dj., bilj. 12.
- ⁴³ Registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 1-8. U registru je zapisano da Uvodić izlaže bakroreze, no primjerci koji bi se odnosili na *Umjetničku izložbu Vidović – Uvodić* iz godine 1924. nisu poznati. Nekoliko grafika koje su identificirane kao tada izložene ili prodane izrađene su tehnikama bakropisa i suhe igle, a nalaze se u splitskoj Galeriji umjetnina: *Škver kod Kamerlenga (Trogir)*, 1922., bakropis, suha igla / papir, 172 x 237 / 290 x 347 mm, sign. ispod otiska d. olovkom: AUvodić 22, l.: Škver Kamerlengo (Trogir), inv. br. 1228; *Sirotinjsko sunce II.*, 1923., bakropis, suha igla / papir, 248 x 195 / 438 x 300 mm, sign. ispod otiska d. olovkom: AUvodić 23, l.: Sirotinjsko sunce II., ispod žig: U, d. d. olovkom: Za Gjina, inv. br. 1238; *Trogir – groblje*, 1924., suha igla / papir, 197 x 197 / 395 x 300 mm, sign. ispod otiska d. olovkom: AUvodić 24, l.: Trogir – groblje, ispred žig: U, inv. br. 1237.
- ⁴⁴ *Katalog Jadranske izložbe u Splitu* : 25. VII. – 25. VIII. 1925. : [s govorom P. Grisogona]. Split 1925. 38. Prema informacijama u tisku izložba je otvorena 26. VII.: [izbor] *Svečano otvorenje Jadranske izložbe*. Novo doba, Split 27. VII. 1925. 3.
- ⁴⁵ Izvor o izloščima: *Izložba karikatura Anđela Uvodića* : u Umjetničkom salonu I. Galića u Splitu : o Uskršu 1926. : [katalog]. [Tekst] A[ngjeo] Uvodić: *O karikaturi*. Split 1926. Izvor o prodanim djelima i posjećenosti: registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 40-44.
- ⁴⁶ Izvor o izloščima: Angjeo Uvodić : kolektivna izložba karikatura : Split, oktobra 1927. : [katalog]. [Tekst] Katarina Stanković: *Žena u karikaturi*. Split 1927. Novo doba donosi da je izložba "(...) doživjela rekordni uspjeh i po posjeti i po otkupu slika. Skoro sve su slike otkupljene (...)": Zatvaranje izložbe karikatura Angjela Uvodića. Novo doba, Split 22. X. 1927. 4. Nije isključeno da je prodan čak znatno veći broj karikatura od izloženih, jer je Uvodić po završetku izložbe kopirao primjerke koji su nekoliko puta otkupljeni. Obrazloženje se temelji na informacijama u obavijesti: Zatvaranje izložbe karikatura. Novo doba, Split 20. X. 1927. 4.
- ⁴⁷ Izvor o izloščima: *Dalmacija* : katalog kolektivne grafičke izložbe Angjela Uvodića u Umjetničkom salonu I. Galića : Split, novembra 1928. [Tekst] Branko Radica. Split 1928. Izvor o prodanim djelima i posjećenosti: registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 71. Tu je navedeno vrijeme održavanja izložbe od 10. do 28. XI. 1928., što ne odgovara informacijama u tisku. O otvorenju izložbe 6. XI. 1928. primjerice u osvrtima: *Otvorenje izložbe g. A. Uvodića*. Jadranska pošta, Split 7. XI. 1928. 3; *Otvorenje grafičke izložbe*

- Angjela Uvodića*. Novo doba, Split 7. XI. 1928. 4. O trajanju izložbe do 20. XI. 1928. u obavijesti: Grafička izložba Angjela Uvodića. Novo doba, Split 19. XI. 1928. 4. S druge strane, informacija o 132 otkupljena rada objavljena u Novom dobu u tijeku izložbe je nepouzdana: *Grafička izložba g. Angjela Uvodića*. Novo doba, Split 17. XI. 1928. 4. O izraženoj sumnji da nije prodan niti jedan crtež u bilj. 25.
- ⁴⁸ Izvor o izloščima: *Katalog slika i karikatura kolektivne izložbe Angjela Uvodića u Umjetničkom salonu I. Galića* : Split, decembra 1929. Split 1929.; izvor o prodanim djelima i posjećenosti: registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 77. O izraženoj sumnji da nije prodana niti jedna karikatura u bilj. 26.
- ⁴⁹ Izvor o izloščima: *Katalog kolektivne izložbe Angjela Uvodića*, nav. dj., bilj. 29, izvor o prodanim djelima i posjećenosti: registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 86-88.
- ⁵⁰ Izvor o izloščima: *Katalog izložbe Ova kriza* : Umj. salon I. Galića : maj 1932. Split 1932., izvor o prodanim djelima i posjećenosti: registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 94 – 95.
- ⁵¹ Predgovor Angjeo Uvodić. Galerija umjetnina, Split, ima kompletni primjerak mape br. 113 i nepotpuni primjerak br. 115 (sa 4 litografije). Na listu s popisom litografija naveden je broj mape bez ukupne naklade.
- ⁵² Predgovor Angjeo Uvodić: *Dvije riječi predgovora*. Jedan primjerak ima Galerija umjetnina, Split.
- ⁵³ Izvor o broju izložaka (izbor): [Vojmil] R[abadan]: "*Stari Split*" *Anđela Uvodića* : (izložba u Galićevu salonu). Jadranski dnevnik, Split 30. XII. 1937. 5. Iz teksta se razabire da su izloženi crteži; izvor o prodanim djelima i posjećenosti: nav. dj., bilj. 2, 119. U *registru* je izložba evidentirana kao "Izložba crteža Anđela Uvodića".
- ⁵⁴ Izvor o izloščima: *Angjeo Uvodić* : kolektivna izložba pastela : Umjet. salon I. Galić – Split : [katalog]. [Tekst] Angjeo Uvodić. Split 1939.; izvor o prodanim djelima i posjećenosti: registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 126-127.
- ⁵⁵ O dataciji, stilskim obilježjima, sadržaju i poznatim primjercima mape prethodno je pisano u: Frano Dulibić: *Karikaturist Anđeo Uvodić*, nav. dj., bilj. 7, 348, 349 - 350, 356 - 357 u bilj. 10 - 12; Iris Slade, nav. dj., bilj. 7, 7, 21 u bilj. 9, 12, 13 [hrv.], 64 - 65, 74 u bilj. 9, 12, 13 [engl.].
- ⁵⁶ U registru izložaba Umjetničkog salona Galić kupljene karikature uvedene su uz imena kupaca pod određenim brojem (naziv rada nije naveden), koji odgovara njihovom kataloškom broju u katalogu izložbe. Tako se uz različite kupce javljaju isti brojevi: registar izložaba, nav. dj., bilj. 2, 40 - 44. Katalog izložbe: *Izložba karikatura Anđela Uvodića*, nav. dj., bilj. 45.
- ⁵⁷ Karikatura *Ive Tartaglije*, 1921., akvarel, olovka / papir, 389 x 252 mm, sign. d. l. koso olovkom: Angjeouvodić 21, inv. br. 1267; *Gradonačelnik* [Ivo Tartaglia], 1925., akvarel, olovka / papir, 385 x 270 mm, papirnati podložak 550 x 405 mm, sign. na crtežu d. l. koso olovkom: Angjeouvodić 25, na podlošku ispod crteža sredina gvašem: - GRADONAČELNIK - inv. br. 1266.
- ⁵⁸ To je 27. karikatura u albumu, a naziva se "Jadranski dnevnik".
- ⁵⁹ Duje Balavac, Split I/1908., br. 1, [3].
- ⁶⁰ *Karikatura Ante Katunarića*, oko 1908., tuš, pero / papir, 200 x 167 mm, sign. nema, inv. br. 1303.

- ⁶¹ Savremenik, Zagreb VI/1911., br. 6, 353.
- ⁶² Unuk imenjak Ante Katunarića, također Splićanin, u razgovoru me informirao o psu u travnju 2008. godine.
- ⁶³ Oba grafička lista iz 1922. godine nalaze se u splitskoj Galeriji umjetnina: inv. br. 1190, 1228. Dimenzije otisaka su identične, dok se dimenzije listova malo razlikuju. Podaci o: *Škver kod Kamerlenga (Trogir)*, inv. br. 1228 u bilj. 43.
- ⁶⁴ Jedan grafički list iz 1923. je u Grafičkoj zbirci Arheološkog muzeja Split, a drugi je vl. Vinke Mrklić-Ježina, Split.
- ⁶⁵ *U sjeni Mauzoleja (Split)*, 1925., bakropis / papir, 495 x 295 / 630 x 430 mm [mjereno uokvireno], sign. ispod otiska d.: AngjeoUvodić 25, l.: U sjeni Mauzoleja (Split), vl. Marko Križanović.
- ⁶⁶ *Split*, 1928., bakropis / karton, 269 x 176 / 485 x 326 mm, sign. ispod otiska d. olovkom: AUvodić 28, l.: Split, vl. Muzej grada Splita, inv. br. MGS 2584.
- ⁶⁷ *U sjeni Mauzoleja (Split)*, bakropis / papir, 267 x 175 / 493 x 340 mm, sign. ispod otiska d. olovkom: AUvodić, l.: U sjeni Mauzoleja (Split), ispod posveta olovkom: Poštovanom i dragom prijatelju / Prof. Ljubi Babiću / A Uvodić, inv. br. KG HAZU 2926.
- ⁶⁸ *U sjeni Mauzoleja*, 1934., litografija, 310 x 193 / 431 x 349 mm, sign. ispod otiska d. olovkom: AUvodić, l.: II., vl. Galerija umjetnina, Split, inv. br. 1242.
- ⁶⁹ Crtež je objavljen pod nazivom *Klaustar Male braće (Dubrovnik)*. Novo doba, Split 25. XII. 1926. 22.
- ⁷⁰ Dubrovnik, 1928., bakropis, suha igla / karton, 279 x 198 / 485 x 327 mm, sign. ispod otiska d. olovkom: AUvodić 28, l.: Dubrovnik, vl. Muzej grada Splita, inv. br. MGS 2590.
- ⁷¹ Ulje / karton, 490 x 320 mm, sign. d. d.: A. Uvodić, vl. Anita Mikačić. Mišljenja sam da je to slika koja je bila izložena na *Kolektivnoj izložbi Angjela Uvodića* u Umjetničkom salonu I. Galića 1931. godine, pod nazivom *U klaustaru Male braće*. Naime u *Katalogu kolektivne izložbe Angjela Uvodića*, nav. dj., bilj. 29, pod kat. br. 64 navedena je slika toga naziva uz prodajnu cijenu od 800 Din. Pretpostavljam da je naslikana nedugo prije izložbe, odnosno 1930./1931.
- ⁷² Na samostalnim izložbama osim u Splitu Uvodić je slike izlagao u Beču 1911. i Zagrebu 1921. godine. Prema sadašnjim saznanjima na takvim je izložbama tijekom karijere izložio ukupno 185 slika. Najranija informacija o Uvodićevoj prodanoj slici nalazi se u osvrtu na izložbu u Beču, još za trajanja izložbe: *Umjetnost*. Sloboda, Split 18. XI. 1911. 7. Od tada je umjetnik prodao barem 163 slike, što znači da se na samostalnim izložbama redovito predstavljao novim djelima. O Uvodićevim splitskim izložbama prethodno je pisano u tekstu, uz navedene izvore u bilješkama. Za Uvodićeve samostalne izložbe u Zagrebu izvor je: HAZU, Kabinet za arhitekturu i urbanizam, Arhiv za likovne umjetnosti, Zagreb, Arhiv Ulrich, Popisi izložaba 1910. - 1927., knj. I.: *Andjeo Uvodić – "Kari-kature"*, 30. III. - 15. IV. 1917., 62 - 63; *Kolektivna izložba Anđelko Uvodić* [karikature], 5. - 15. III. 1921., 64 - 65; *Andeo Uvodić* [slike], 16. - 26. IX. 1921., 53.
- ⁷³ *U hvarskoj luci*, 1928./1929., tempera, ulje / ljepenka, 495 x 698 mm, sign. nema, inv. br. 2660.

- ⁷⁴ Slika je objavljena u ilustriranom prilogu uz još tri slike i jednom karikaturom s izložbe te fotoportretom autora: *Izložba Angjela Uvodića*. Svijet, Zagreb, V/1930., knj. 9, br. 3, 58.
- ⁷⁵ Ivo Delalle: *Umjetnici na Jadranskoj izložbi II.* : izložbe u Realci. Novo doba, Split 22. VIII. 1925. 2 - 3.
- ⁷⁶ Drago Magjer: *Impresije sa Uvodićeve izložbe karikatura*. Novo doba, Split 30. V. 1932. 2 - 3.

ANGJELO UVODIĆ – A SPECIFIC CREATIVE RESPONSE TO VISUAL ARTS

Summary

A Split-born Angjelo Uvodić (1880-1942) significantly contributed to the creation of artistic and cultural scene of his hometown in the first half of the 20th century. His original artistic creations, such as caricatures, graphic works with the motifs of Split and other Dalmatian towns, paintings, attracted the attention of general public. His popularity reached its peak in the twenties and the thirties. At that particular time his work was widely acclaimed by the local newspapers, by *Novo doba* in particular. His works of art were so popular that they would be sold off immediately after exhibition. However, in the mid-thirties, his popularity wore off: the last two of his exhibitions did not attract a usual number of visitors, and, thus, a smaller number of works were sold. There are several implications that might help unravel the mystery of a sudden decrease in the demand for his works. The most obvious one is revealed in the specific creative behaviour of the artist himself: at the very start of his artistic career, Uvodić was very much in favour of reinterpreting, and, thus replicating the motifs of his works. That inclination is particularly reflected in his caricatures. The artist also wanted to meet the ever-increasing demands of the market, which, eventually, became an end in itself. Although every single replica was considered and treated as original by the artist, this was not enough to revive the interest of general public. The signs that his works lost its original attraction were visible in the course of the exhibition named *Dalmatia* in 1928. They were also revealed in the feelings of disapproval shown by some art critics towards his artistic production.

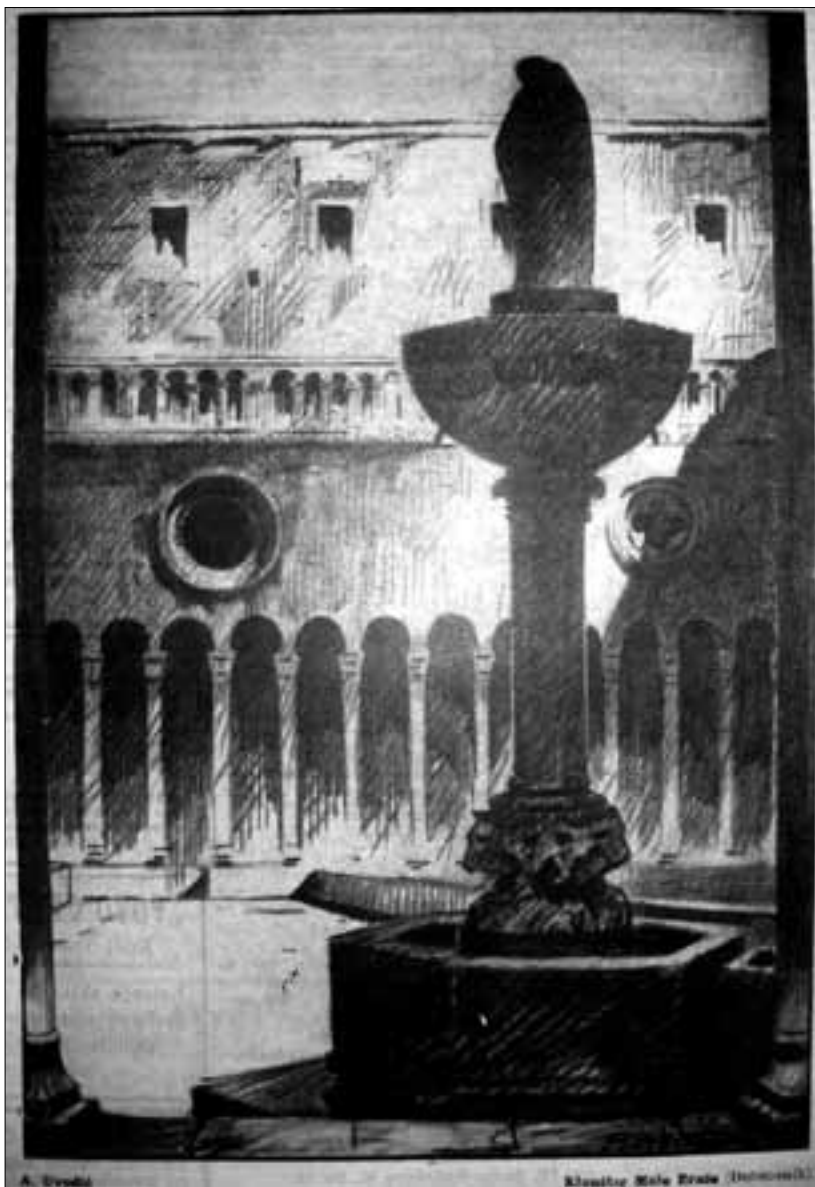
Lepe [Angejo Uvodić], Karikatura Ante Katunarića (Duje Balavac, Split II/1908. br.1, [3])

Angjeo Uvodić, Karikatura Ante Katunarića, oko 1908., tuš, pero / papir, Galerija umjetnina, Split

Angjeo Uvodić, Karikatura [Ante Katunarić] (Savremenik, Zagreb VII/1911. br. 6, 353)

Angelo Uvodić, Klaustar Male braće (Dubrovnik) (Novo doba, Split 25. XII. 1926. 22)

Angjeo Uvodić, Dubrovnik, 1928., bakropis, suha igla / karton, mapa Dalmacija, Muzej grada Splita